

Tudományos élet.

Ezúttal a tudományos nevelés ezévi terméséről szeretnénk számot adni. A doktori értekezésekből ez idén is bő aratás jelentkezik, természetesen különböző termésminőség mellett.

Mint mindig, most is a magyar irodalomtörténet képviseli a legnagyobb mennyiséget. Szorosan Horváth Jánosnak a népies irodalmi irányról írott könyvéhez csatlakozik *Terbe Lajos* dolgozata (*Petőfi és a nép*), ki egy ma eléggé aktuális témához nyúlt hozzá: érdekesen mutatja be, mint alakultak át Petőfi dalai, tehát működési termékek, a nép közé leszállás folyamán. Elévült tételeket rögzítő tankönyviróink megszívlelhetik azt a megállapítását is, hogy a «természeti kezdőkép» egyáltalán nem jellemzi a magyar népdalt; a dalkezdő kép aránylag ritka másodlagos fejlemény és csak sablonos «népdal» — gyártóink avatták szabállyá ezt a külsőséget. *Szabó Anna* a népies irány egyik Petőfi előtti alakjának, Szentiváni Mihálynak, hozzáférhetetlen helyen szétszórt verseit adta ki magyarázó bevezetéssel. Szentiváni annyira nem halott költő, hogy pl. Heltai Jenő a *János vitéz* népszerű pásztor-dalát Szentiváni verseiből állította össze.

Igen nehéz feladatra vállalkozott és valóságos bencés munkát végzett *Kokas Endre*, midőn az 1880-as évek irodalmi életének lehető teljes képét akarta nyújtani értekezésében. A mai hetvenévesek ifjúkori szellemi világa tárul elénk e vaskos értekezésből, melynek sikerült — már persze amennyire az ilyen szinkronikus kép az

irodalmi folytonosság rovására láttatni engedi — a nyolcvanas évek irodalmi atmoszféráját összeraknia. Meglehető sűrű kor ez a kritika és a kisszerű realizmus korszaka, írói inkább ügyesek, mint tehetségesek. Beöthy Zsolt kedvenc és elterjedt szavát, melyet jogtalanul alkalmazott a XVIII. századra: a *tespedés* szót inkább erre a negyedszázadra lehetne alkalmazni. Egynéhány kiragadott fejezetet mutat be *Kujáni János* írásban maradt nagyobb tanulmányából, melyben a magyar színjátszás és színpadi szavalat történetét írta meg. A bemutatott részlet szépen emeli ki különösen Egressy Gábor szerepét, ki a naturalista színjátszást vitte diadalra a Nemzeti Színházban. Ez a dolgozat is bizonyítja, mi mindent lehet a gondos és lelkiismeretes színikritika adataiból kiolvasni, holott ma — jelen folyóirat színi kritikussait kivéve — csak elvétve foglalkoznak a színjátszás részletekbe menő kritikájával; a dicséret vagy ócsárlás alig emelkedik az általánosságokon felül. *Ijj. Szász Károly*, a magyar színikritika 1849—67. korszakáról igyekszik értekezésében általános képet nyújtani. A forráskutatások körébe tartozik *Bánrévy György* dolgozata, mely újra csak azt bizonyítja, hogy Feszler történeti művei mellett elsősorban Virág Benedek *Magyar Századai*-ból merítettek költőink — így Vörösmarty is — történelmi inspirációt.

A Császár Elemér vezetése alatt álló *Magyar Irodalomtörténeti Intézet* kiadványai közt jelent meg *Ferenczy Géza* tanulmánya Zrínyi idilljeinek és életének kapcsolatáról. Mulatságos,

amint bevezetésében a «pályája kezdetén álló tudományművelő» tanárjának egy kritikai tanulmányát akaratlanul parodizálva támadja az irodalomtörténeti kutatás szellemtörténeti irányát: «Ha nem követhetjük is a szellemtudományban az exakt természettudomány munkásainak módszerét, legalább az ő anyagi-szabatos eredményeiből vont tanulság ne hagyjon bennünket mindaddig nyugodni, míg a magunk szellemtudományának ma még részben annyira mesgyetlen, részben újabb kalandosok dúlása folytán mesgyéje-vesztett birodalmát az (érzessugallásra is hallgató) józan ész segítségével nem tagosítottuk. Itt az ideje, hogy művésztünk lassú függetlenedése után tudományosságunk is fölszabaduljon a káros idegen, főképp német gyámság alól». Emez öntudatos beszéd után azt várnók, hogy valami kézzelfogható eredményt kapunk a tanulmányban, mely felszabadítja tudományunkat az idegen gyámság alól, de ehelyett pl. efféle megállapításokat kapunk a *Vadász és Echo* című idillről: «Ha 1637-ben vagy 1638-ban vagy 1639 elején íródott, akkor a következő három megállapítást szögezhetjük le: 1. Ha ekkor még szerelmes volt a Mikulich-lányba s ez elpártolt tőle, akkor őneki szól a vers. 2. Ha Euzébiára vonatkozik az idill, akkor föl kell tételeznünk, hogy Euzébia Tersáczkyval való jegyváltása előtt szerezte már Zrínyit, ezt pedig Széchy Dénes idézett levele után nem igen hihetjük s ennek az a tény is ellentmond, hogy Zrínyinek még hat évig kellett Euzébia kegyéért versengenie. 3. Ha sem Euzébiára, sem Mikulich Tamás leányára nem vonatkozik az idill, akkor bizony egy harmadik valakire kell gyanakodnunk, akiről nem maradt ránk semmi hír. Ez azonban semmiesetre sem volt Eszterházy Júlia, aki akkoriban 8—10 éves lehetett. (Vagy talán az egész phantasia poë-

tica?)» Ilyen «pozitív» eredményekkel kár a szellemtörténetet felcserélni.

Nagy lelki üdülést nyujt ezzel szemben *Kozma Erzsébet* tanulmánya, ki mintegy felfedezte a legelső közelebről, de sajnos, még mindig nem eléggé ismert magyar misztikust, Árpádházi Boldog Margitot. Főleg német misztika-pszichológiai tanulmányok alapján (Görres) mutatja be Margitot a misztikus ima, önsanyargatás és erénygyakorlás, sőt a misztikus csodajelek tipikus előfordulásait. Kastner Jenő korábbi tanulmányát kiegészítve, ez a dolgozat bizonyította, hogy Margitot nem a későbbi eretnek misztikusok tekinthették magukénak, hanem valóban a misztikus vallásosság tökéletes példányképe volt.

A magyar nyelvészet tanárai is meg lehetnek elégedve az idej termeléssel. *Fludorovits Jolán* terjedelmes és alapos tanulmánya a magyar nyelv régi latin jövevény-szavairól igen vonzó és nehéz tárgyat világított meg részletesen; eredményei a középlatin ejtésre és az ómagyar hangtörténetre nézve egyaránt becsesek. *Jókay Zoltán* az úgynevezett kiegészülés (suppletivizmus) eseteit állítja össze a magyarban (pl. *van, lesz, jön, gyere* stb.); míg *Hegedűs Lajos* a bécsi egyetem fonetikai laboratóriumában végzett magyar hanglejtéstanulmányait közli terjedelmes formában. Ez az első gépregiszterrel végzett magyar beszédmelódia-tanulmány. Becses megfigyelései vannak az érzelmek hangvonalaira vonatkozólag, bár a pszichikai interpretálást későbbi kutatókra hagyja.

A magyar-német irodalmi vonatkozások gazdag témaköréből vette a cisztercita Palos Bernardin értekezésének tárgyát: vagy hűsz XIX. század eleji német folyóiratból kiböngészte a magyar irodalomra vonatkozó ismertetéseket. Maga a szerző kevesli, amit talált, de mi nem hisszük, hogy a mai irodalomról ennyit is sikerülne felfedeznie... A Petz-Bleyer-Schmidt-

féle *Német Philológiai Dolgozatok* 40. száma gyanánt írta meg *Vatter Ilona* a soproni német színészet részletes történetét 1841-ig, amikor is a magyarországi városi német kultúra virágzásának tetőpontjáról a megsemmisülésbe hanyatlott a német polgárság politikai és nyelvbéli elmagyarosodása következtében. Két érdekes német nyelvjárastanulmányt is kaptunk: a tarka nyelvű tolnavidéki murgai nyelvjárásról *Weidlein János* mutatja ki a középfrank jelleget, míg a budakeszi svábokról *Eszterle M. Edit* nővér állapítja meg, hogy az első kipusztult sváb települők helyébe költözött és a maradék svábságot magába olvasztó középbajor telepesek nyelvét beszélik és csupán történelmi hagyományképen maradt rajtuk a *sváb* elnevezés. Mindkét esetben magyar főurak telepítették be a szorgalmas és pontosan fizető német jobbágyokat a török előtt színmagyar vidékekre. (Keszi, az egyik honfoglaló törzs neve, melyet a szerző tévesen idéz tanulmányában *Pauler Gyula* elavult olvasása alapján.)

Müller Gyula nehéz, sokfelé ágazó problémát világított meg: a XVIII. századi bécsi francia irodalmi kultúra kialakulását vázolta dolgozatában. Arisztokraták külföldi utazásai, francia kereskedők, a Habsburg-család francia kultúrája, a polgárság utánzó hajlama a főbb tényezők, melyek különben mind csak a francia Bourbon-kultúra nagy prestige-ének függvényei. Nem sok új anyaggal, inkább a régiek helyes csoportosításával és mindig mély szempontok szerinti feldolgozásával sikerül ezt a magyar művelődéstörténet szempontjából is oly fontos kérdést megoldania.

Balázs Ilona magyarországi Szent Erzsébetnek középkori francia feldolgozásait tárgyalja és kiadja a XIII. századi *Jacques de Provins* francia *Ferences* vulgáris latinsággal mondott

és francia szavakkal megtűzdelt prédikációját a magyar Szentről, ki francia és olasz földön igen nagy tiszteletre tett szert.

Fischer Annie értekezésében *Shafesbury* esztétikáját vezeti le az újplatonikus filozófiából és hangsúlyozza, hogy az autonóm esztétika, a szép függetlenségének, *a priori* jellegének gondolata tőle ered. Kovács Mihályról, a mult század magyar festészetének egyik első és neves alakjáról *Biró Béla* írt igen jeles és terjedelmes tanulmányt. A kiskүнhegyesi parasztfiút országos híru festővé *Árpád pajzsa emelése* c. képe avatta. A szerző szemléletesen mutatja ki, hogy a bécsi merev és tehetségtelen akademizmus mennyire ránehezedett egész életén át erre a magyar tehetségre, ki más környezetben bizonyára másképp fejlődött volna. Szerencséje volt *Tárkányi Béla* barátsága, ki mindig az intelligens és hű mecénás szerepét játszotta mellette. Megható az a képe, melyen magát és *Tárkányit* mint az *Utolsó hajótörés* romantikus, de halálig kitartó barátait ábrázolja.

Két jó pszichológiai tanulmányt is kaptunk; mindkettő ismertető jellegű.

Szekely Lajos erős dialektikával és világos nyelven kritizálja a természettudományos és modern pszichológia módszereit, *Harkai Schiller Pál* pedig enciklopédia-szerűen állítja össze a lélektani kategóriák fogalmainak kialakulását, szemléletesen igazolva, hogy a tömérdek ellentmondó szempont csupán megannyi lépcsőfok a mindig magasabb és átfogóbb kilátás felé, melyet a modern lélektan képvisel.

Sok ígéret, tömérdek szorgalom és becsületes munka, felvillanó tehetség rejlik ezekben a dolgozatokban, melyek a budapesti egyetem életterejének, lelki termékenységének legszebb, tettekben nyilatkozó bizonyítékai.

Eckhardt Sándor.